

تجارت و حقوق بشر:
دادخواهی و طرح شکایت

چاپ و انتشار این راهنما و یا بخش هایی از آن با اجازه قبلی و یا ذکر منبع مجاز است.
© ۱۳۹۹ حق طبع و نشر توسط عدالت برای ایران محفوظ است.

درباره ما

عدالت برای ایران که در سال ۱۳۸۹ کار خود را آغاز کرد، یک سازمان حقوق بشری غیردولتی مستقر در لندن است. این سازمان به دنبال پایان دادن به مصونیت در برابر نقض گسترده و جدی حقوق بشر در ایران است. برای دستیابی به این هدف، عدالت برای ایران دست به تحقیق و مستند سازی می‌زند، علیه ناقضان حقوق بشر طرح دعوای حقوقی می‌کند، در راستای افزایش آگاهی عمومی گام برمی‌دارد و در حمایت از حقوق بشر مشارکت می‌کند. تجارت و حقوق بشر از موضوعاتی است که عدالت برای ایران به طور تخصصی و با هدف افزایش پاسخگویی شرکت‌ها و رعایت موازین حقوق بشر توسط بنگاه‌های تجاری فعال در ایران به آن می‌پردازد.

تجارت و حقوق بشر:
دادخواهی و طرح شکایت

justiceforiran.org

info@justiceforiran.org

 [@Justice4Iran](https://twitter.com/Justice4Iran) / [@Justice4IranEn](https://twitter.com/Justice4IranEn)

درباره این مجموعه

در دنیای کنونی، دولت‌ها یا نهادهای وابسته به حاکمیت‌ها، دیگر تنها «ناقضان حقوق بشر» نیستند. شرکت‌های بزرگ با افزایش توان اقتصادی، این قدرت را یافته‌اند که در حوزه‌های وسیع‌تری از زندگی فردی و جمعی شهروندان دخالت داشته باشند. حوزه‌هایی که به طور مستقیم یا غیرمستقیم، در زمره مسائل «حقوق بشری» جای می‌گیرد؛ از همکاری‌های پنهانی با نظام‌های سیاسی سرکوب‌گر، تا تخریب نظام‌مند محیط زیست یا نقض حقوق جمعی کار. بر همین اساس است که تبیین رابطه میان «حقوق بشر» با «فعالیت‌های تجاری» و نیز تلاش در راستای هرچه بیشتر پاسخ‌گو کردن شرکت‌های خصوصی اهمیت پیدا می‌کند.

در ایران هم به مانند بسیاری دیگر از کشورهای درحال توسعه، مبحث «تجارت و حقوق بشر» یا عنوان محافظه‌کارانه‌تری که برای آن استفاده می‌شود، یعنی «مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها»، هنوز موضوعی به نسبت نوپا است. به این معنا که نه فقط در چارچوب رژیم حقوقی حاکم، بلکه حتی در میان پروژه‌های سازمان‌های مردم‌نهاد یا فعالیت‌های کنشگران اجتماعی، روزنامه‌نگاران، وکلا و... نیز پیشینه‌ی قابل ملاحظه‌ای وجود ندارد.

بر این مبنای، تدوین این مجموعه در سه بخش، کوششی است برای پیشبرد بحث و پاسخ‌گویی به نیازی که در میان مخاطب فارسی زبان و به طور مشخص در ایران، احساس می‌شده است. تلاش کردیم تا سوبیه‌های «کاربردی» این مجموعه برجسته باشد. به این معنا که مخاطب بتواند از این مجموعه به عنوان یک «راهنمای عملی» برای طرح شکایت در سازوکارهای موجود دادخواهی استفاده کند.

مطالعه این مجموعه هرچند می‌تواند برای عموم علاقه‌مندان به موضوع‌های سیاسی-اجتماعی و حقوق بشری مفید و آموزنده باشد، اما به طور خاص برای نمایندگان سازمان‌های جامعه مدنی، روزنامه‌نگاران، فعالان کارگری، کنشگران محیط زیستی، دانشجویان حقوق و وکلای دادگستری جنبه عملی و کاربردی دارد.

در بخش سوم این مجموعه، با سازوکار دادخواهی، چگونگی طرح شکایت علیه شرکت‌ها و روندهای رسیدگی آشنا می‌شوید.

فهرست

- ۸ دادخواهی و طرح شکایت
- ۹ اهداف سازوکارهای اعتراضی و شکایت
- ۱۰ محدودیت‌های سازوکارهای غیرقضایی
- ۱۱ مراحل ابتدایی لازم برای شروع یک شکایت
- ۱۷ عناصر و اجزای معمول در یک شکایت:
- ۱۷ روندهای معمول پی‌گیری یک شکایت
- ۱۹ نمونه‌هایی از پرونده‌های موفق

دادخواهی و طرح شکایت

سازوکارهای دادخواهی و طرح شکایت می‌تواند در سطوح مختلفی تعریف شوند. همچنین قطع نظر از هرگونه «تقسیم بندی»، اعم از سازوکارهای قضایی یا غیر قضایی، عناصر ثابتی در طرح شکایت از شرکت‌ها و بنگاه‌های تجاری باید وجود داشته باشد که در ادامه به آن‌ها اشاره می‌شود.

■ **چه کسانی می‌توانند شکایت کند؟** نیروی کار، اتحادیه‌ها و سندیکاهای کارگری، سازمان‌های غیردولتی می‌توانند از شرکت‌ها و بنگاه‌های تجاری به سبب نقض تعهدات پذیرفته شده خود شکایت کنند. در همین ارتباط، برابر اصول معرفی شده از سوی نهاد «[دیده‌بان](#)» سازمان همکاری و توسعه اقتصادی، همه افراد حقیقی یا حقوقی که به نوعی «ذی‌نفع» شمرده می‌شوند، می‌توانند از طریق این نهاد علیه شرکت‌ها طرح دعوا کنند.

■ **در چه زمانی می‌توان شکایت کرد؟** سازوکارهای طرح شکایت معمولاً به گونه‌ای طراحی شده‌اند که نه تنها پس از بروز یک حادثه، یا پس از نقض یکی از اصول پذیرفته شده، بلکه در حین یک فعالیت تجاری آسیب‌زا، یا حتی پیش از آن، می‌توان شکایت کرد. برای مثال، اگر یک پروژه‌ی عمرانی فرضی که هنوز شروع هم نشده با ملاحظات زیست‌محیطی منطقه منافات داشته باشد، فعالان یا اشخاصی که ذی‌نفع قلمداد می‌شوند باید بتوانند برای جلوگیری از شروع به کار چنین پروژه‌ای اقدام کنند.

■ **در چه سطحی امکان شکایت هست؟** پیش‌تر اشاره شد که امکان طرح شکایت، به طور معمول، در سطوح مختلفی فراهم است یا انتظار می‌رود که چنین امکاناتی فراهم باشد. گستره این سازوکارها می‌تواند از امکانات اعتراضی داخلی شرکت‌ها تا سازوکارهای موجود «ملی»، «منطقه‌ای» یا «بین‌المللی» تعریف شود. در ادامه به برخی از نمونه‌های این امکانات اشاره می‌شود.

همان‌طور که گفته شد الزاما قرار نیست که سازوکارهای شکایت، اعتراض یا جبران خسارت‌ها حتماً جنبه «قضایی» یا «قانونی» داشته باشد. سازوکارهایی که از سوی

مدیریت «منابع انسانی» شرکت‌ها یا حتی «صندوق‌های شکایت» طراحی شده هم می‌توانند به مثابه‌ی مکانیسم‌های اعتراضی در نظر گرفته شود. مکانیسم‌هایی که در بسیاری از مواقع کارساز است و می‌تواند جلو خسارت‌ها را بگیرد یا به میانجیگری، توافق و پرداخت غرامت‌ها و... بیانجامد.

در سطح «ملی»، می‌توان به برخی از امکاناتی که از سوی نهادهای حقوق بشری فراهم شده است اشاره کرد. در سطح منطقه‌ای نیز برخی از تدابیر، از جمله سازوکارهای ارائه شده از سوی بانک اروپایی برای بازسازی و توسعه سودمند است.

در سطح «منطقه‌ای» نیز «کمیسون آفریقایی حقوق بشر و مردم»، تمهیداتی به منظور طرح شکایت از موسسات خصوصی فراهم کرده است.

در سطح جهانی نیز می‌توان به سند «[اصول راهنمای سازمان همکاری‌های اقتصادی برای شرکت‌های چند ملیتی](#)»، و نهاد غیر دولتی مستقلی که در این رابطه گزارش‌دهی و پژوهش می‌کند به نام «[دیده‌بان سازمان همکاری‌های اقتصادی](#)» اشاره کرد. در ادامه به طور مشخص‌تر به این سازوکار موجود بین‌المللی پرداخته می‌شود.

اهداف سازوکارهای اعتراضی و شکایت

همان‌طور که پیش‌تر اشاره شد سازوکارهای شکایت می‌تواند در سطح مختلف مطرح شوند و طبعا اهداف مختلفی را دنبال کنند. در ذیل به برخی از این اهداف اشاره می‌شود.

■ **پیشبرد گفت‌وگوهای مستقیم:** سازوکارهای اعتراض و جبران خسارت، اگر به درستی طراحی شده باشند، امکان مناسبی در اختیار اشخاص حقیقی یا حقوقی «ذی‌نفع» قرار می‌دهند تا با مدیران ارشد و تصمیم‌گیرندگان شرکت به طور مستقیم بر سر خواست‌ها و مطالبات خود گفت‌وگو داشته باشند. این گفت‌وگوها می‌تواند سازنده باشد و در صورت عدم موفقیت یا توافق تنها به عنوان مرحله نخست اعتراض در نظر گرفته شوند.

■ **امتیازگیری از طریق میانجی‌گری:** میانجی‌گری در زمره سازوکارهای بسیار معمول در چارچوب نهادها و سازمان‌های دولتی یا غیردولتی است. در صورت وجود چنین سازوکاری، یک طرف سوم می‌تواند خواست‌ها و مطالبات ذی‌نفعان را به منظور کسب امتیازهای خواسته شده با مدیران شرکت در میان بگذارد.

■ **راه‌انداختن کارزارهای تبلیغاتی و رسانه‌ای:** همان طور که اشاره شد، دست زدن به فعالیت‌های تبلیغاتی و راه‌انداختن کارزارهای مختلف اعتراضی، از دیگر ابزارهای کارآمدی است که فعالان یا کنشگران محلی می‌توانند برای توقف یا جلوگیری از آغاز به کار پروژه‌های مخرب عمرانی، فرضاً در صنعت نفت و گاز، به کار بندند. تجربه‌های اعتراضی پرشمار و موفق، به ویژه برای پایان دادن به پروژه‌های مخرب زیست‌محیطی، در کشورهای مختلف جهان در دسترس هست. برای مثال گروه «صلح سبز» تا کنون کارزارهای مختلفی را علیه شرکت‌های نفت و انرژی مخرب محیط زیست پیش برده است. آموختن و انتقال این تجربه‌ها می‌تواند به فعالان و کنشگران محلی سایر کشورها کمک می‌کند تا فراخور شرایط اقتصادی، حقوقی و البته سیاسی خود، راه را برای مسئولیت‌پذیری بیشتر شرکت‌ها و جبران خسارت‌ها هموار کنند.

■ **اقدام‌های مشخصاً حقوقی:** تمامی اشخاص «ذی‌نفع» می‌توانند از طریق فعال کردن سازوکارهای قضایی یا غیر قضایی موجودی که در سطح ملی، منطقه‌ای یا جهانی تعریف شده‌اند اقدام کنند. اقدام از این طریق، مستلزم به کارگیری «کارشناسان» و «انجام تحقیق» و «جمع‌آوری اطلاعات» از ساختار و فعالیت‌های شرکت‌های خاطی است که در یک بخش جداگانه این مجموعه به آن پرداخته شده است.

محدودیت‌های سازوکارهای غیرقضایی

پیشتر اشاره شد که سازوکارهای اعتراض، دادخواهی، جبران خسارت می‌تواند در سطوح مختلف، از جمله قضایی و غیرقضایی، پیگیری شود. با این حال سازوکارهای غیرقضایی، که به برخی از آن‌ها در بندهای پیشین اشاره شد، در نهایت نمی‌توانند جایگزین سازوکارهای

مشخصاً «قضایی» با ضمانت اجرای مطمئن باشند. این سازو کارها واجد کاستی‌ها و محدودیت‌هایی هستند که در ادامه به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

■ سازوکارهای غیرقضایی الزاما طولانی‌تر یا وقت‌گیر نیستند. در بسیاری از مواقع حتی ارزان‌تر و سریع‌تر هم هستند. با این حال لازم است که شاکیان این نکته را در نظر بگیرند که پیگیری پرونده‌ها گاهی مستلزم صرف انرژی و زمان زیادی است. شرایطی که ممکن است «فرسایشی» شود و در نهایت هم به نتیجه مطلوبی نیز نرسند.

■ توسل به این مکانیسم‌ها معمولا با ملاحظات مربوط به «محرمانه بودن» یا لزوم حفظ اسرار تجاری شرکت‌ها منافات دارد. به این معنا که در نبود دستور قضایی و صلاحیت‌های لازم، به سادگی نمی‌توان به طیف وسیعی از منابع شرکت‌ها و بنگاه‌های تجاری دسترسی پیدا کرد، یا از این اسناد و منابع در راستای اهداف اعتراضی و... بهره جست.

■ سازوکارهای غیرقضایی بر پایه «گفت‌وگو»، توافق‌های درونی، میانجی‌گری و... شکل گرفته است. به همین لحاظ، «اطمینان‌بخش» نیستند و ضمانت اجرایی خاصی نیز ارائه نمی‌دهند. از سوی دیگر، پیگیری این سازوکارهای اعتراضی «الزاما» نمی‌تواند به «تغییر سیاست‌ها»، «توقف پروژه‌های مخرب» یا «پرداخت غرامت و جبران خسارت‌ها» و... بیانجامد.

مراحل ابتدایی لازم برای شروع یک شکایت

■ **ارزیابی امکان شکایت:** پیش از ثبت هر شکایت یا بهره‌گیری از سازوکارهای اعتراضی، در هر سطحی، نخست باید به این پرسش پاسخ داده شود که آیا اساسا امکانی عینی و نظری، برای پیگیری شکایت هست؟ آیا موضوعی که موجب اعتراض شده به واقع نقض یکی از تعهدات قانونی شرکت‌ها به شمار می‌رود؟

■ **شناسایی عامل بروز خسارت:** پس از این که روشن شد امکان طرح شکایت یا پی‌گیری موضوع وجود دارد، این مسئله باید روشن شود که عامل بروز خسارت یا واحدی تولیدی-تجاری که تعهدات خود را نادیده گرفته کدام است؟ شرکت‌های تجاری می‌توانند مجموعه‌های بسیار بزرگی باشند. بنابراین شناسایی دقیق واحدها یا ساختار این مجموعه‌های تجاری مهم است. واقعیت این است که بخش مهمی از «تحقیق» درباره شرکت‌ها برای شناخت ساختار و شبکه تجاری این مجموعه‌هاست.

■ **شناسایی نوع رابطه شرکت با بروز خسارت یا نقض حقوق بشر:** مسئولیت‌های حقوقی یک شرکت و بنگاه تجاری-خدماتی در بروز خسارت یا نقض حقوق بشر می‌تواند در سه شکل متفاوت تقسیم‌بندی شود. گاهی یک شرکت، خودش به طور مستقیم و بی‌واسطه، عامل بروز خسارت یا نقض حقوق بشر است. گاهی با مشارکت یک عامل مستقل دیگر باعث بروز خسارت یا نقض حقوق بشر شده و گاهی هم با وجود اینکه در بروز خسارت یا نقض حقوق بشر عاملیت یا مشارکت نداشته، همچنان به واسطه ارتباط با زنجیره تامین و تولید کالاها و خدمات، می‌توان رابطه مستقیمی بین فعالیت شرکت و بروز خسارت یا موارد نقض برقرار کرد. شناخت یا تشخیص این «روابط» از این جهت مهم است که معیار مسئولیت و اقدام حقوقی علیه شرکت‌ها در بسیاری از سازوکارهای دادخواهی، از جمله در چارچوب ضوابط سازمان همکاری و توسعه اقتصادی OECD، تشریح دقیق این روابط است. در جدول زیر سعی می‌شود با ذکر چند مثال مشخص، انواع مختلف این نوع مسئولیت‌ها روشن شود.

<p>اگر یک شرکت یا بنگاه تجاری، خودش به طور مستقیم و بی واسطه، عامل یا سبب اصلی (Cause) بروز یک خسارت یا نقض موازین حقوق بشری شناخته شود، در چنین حالتی مسئولیت مستقیم حقوقی دارد. برای مثال، کارخانه‌ای را در نظر بگیرید که در واحدهای تولیدی خود موازین حقوق کار را رعایت نمی‌کند. برای نمونه، از نیروی کار کودکان استفاده کرده یا نسبت به کارگران مهاجر، در مقایسه با سایر کارگران، تبعیض‌های مختلفی قائل شده یا به واسطه این که شرایط ایمنی در محیط کار فراهم نبوده، منجر به بروز حوادث حین کاری شده که قابل پیش‌بینی و پیش‌گیری بوده است. در تمامی این نمونه‌ها، شرکت تولیدی به واسطه نقش مستقیمی که در بروز خسارت یا نقض موازین حقوق بشر داشته است، مسئولیت دارد.</p>	عاملیت
<p>نوع دیگر مسئولیت زمانی است که یک شرکت، به تنهایی عامل بروز خسارت یا نقض حقوق بشر نیست بلکه با «مشارکت» (Con-tribution) یک یا چند عامل/واحد دیگر منجر به بروز خسارت و صدماتی شده است. رودخانه یا دریاچه‌ای را تصور کنید که چند شرکت تولید محصولات شیمیایی در کنار یا نزدیکی آن فعال هستند. میزان آلایندگی که وارد منابع آبی این منطقه می‌شود، محصول تنها یک شرکت مشخص نیست. تشخیص میزان مشارکت، امری تخصصی است و نیاز به تیم کارشناسی دارد اما مسئولیت مشارکتی هر یک از شرکت‌ها محرز است.</p>	مشارکت

رابطه مستقیم

نوع سوم، در مقایسه با دو نوع دیگر کمی پیچیده‌تر است و غالباً در فرایند چرخه تولید، ارائه خدمات یا تامین مالی پروژه‌ها رخ می‌دهد. یک شرکت قطعه‌ساز چینی را در نظر بگیرید که در کارخانه‌ی خود از شرایط کارگران مهاجر سواستفاده و از آن‌ها بهره‌کشی می‌کند. برای مثال، کارگران در شرایط و محیط‌های بسیار نامناسب مجبور هستند برای ساعت‌های طولانی کار کنند. محصولات این شرکت قطعه‌ساز چینی، در تولیدات یک شرکت خودروسازی فرانسوی استفاده می‌شود و این شرکت‌ها با هم طرف قرارداد هستند. در چنین شرایطی هرچند شرکت فرانسوی خودش «عامل» نقض حقوق کارگران نیست یا هیچ «مشارکت» مستقیمی هم نداشته اما همچنان بر اساس موازین کلی مسئولیت شرکت‌ها، از نظر وجود یک «رابطه» مستقیم (Directly linked) مسئول شناخته می‌شود.

دامنه‌ی مسئولیت شرکت‌ها که بر اساس وجود یک رابطه مستقیم تعریف می‌شود، می‌تواند بسیار گسترده باشد. برای مثال بانک‌ها یا موسسات مالی که برای پروژه‌های تامین مالی کرده‌اند یا وام در اختیار شرکتی قرار داده‌اند که ناقض حقوق بشر است، از بابت وجود چنین رابطه‌ی تجاری مستقیمی مسئول هستند و علیه آن‌ها می‌توان در سازوکارهای مختلف از جمله در چارچوب تمهیدات OECD طرح شکایت کرد.

■ **شناسایی سازوکارهای احتمالی:** پس از بررسی موضوع شکایت و شناختن عامل بروز خسارت‌ها و نوع رابطه بین شرکت و بروز خسارت یا نقض حقوق بشر، در مرحله بعدی لازم است تا سازوکارهای احتمالی طرح شکایت شناخته شود.

برای مثال ، از مهم‌ترین سازوکارهای موجود که در سطح بین‌المللی در دسترس هست می‌شود از آن استفاده کرد از سوی «سازمان همکاری و توسعه اقتصادی» ، در راستای اجرا اهداف سند «اصول راهنمای OECD برای شرکت‌های چندملیتی» ، معرفی شده است.

برابر شرایط معرفی شده در «دیدهبان» OECD ، تمامی اشخاص حقیقی یا حقوقی «ذی‌نفع» که عملکرد یک شرکت چندملیتی را مغایر با «اصول سند راهنما» می‌دانند ، می‌توانند در «دیدهبان» طرح شکایت کنند. برای آگاهی بیشتر و چگونگی طرح شکایت می‌توانید به این بروشور مراجعه کنید.

■ **ارزیابی منابع و امکانات موجود:** شاکیان یا اشخاص حقیقی و حقوقی ذی‌نفع، باید بتوانند یک ارزیابی قابل اطمینان از منابع مالی، ارتباطات خود، نیروها و توان و زمان و فرصتی که در اختیار دارند، داشته باشند. ارزیابی دقیق این منابع و امکانات، به انتخاب روش مناسب و موثرتر کمک می‌کند.

■ **شناسایی تلاش‌ها و اقدامات مشابه:** از جمله کارهایی که پیش از مرحله ثبت یک شکایت باید انجام گیرد یکی هم این است که حتی‌الامکان تلاش‌های قبلی مشابه یا گروه‌ها و سازمان‌هایی که اقداماتی مشابه انجام داده‌اند شناسایی و نتیجه اقدامات و تلاش‌های آن‌ها، یا دلایل شکست و پیروزی آن‌ها، بررسی شود.

■ **آماده کردن شواهد و مستندات:** در مرحله بعدی لازم است که شواهد «نقض» یا مستنداتی که به دست آمده یا امکان دسترسی به آن‌ها فراهم است، جمع‌آوری و طبقه‌بندی شود.

جمع‌آوری و ارائه این شواهد به منظور «طرح شکایت‌های حقوقی»، «راه‌انداختن کارزارهای رسانه‌ای-تبلیغاتی» یا حتی «توسل به سازوکارهای داخلی شرکت» لازم است.

■ **نوشتن و ثبت شکایت:** پس از جمع‌آوری شواهد و مستندات، شناخت عوامل بروز خسارت، بررسی سازوکارها و امکانات موجود و.. شکایت با همراهی و کمک‌های یک تیم حقوقی یا نماینده حقوقی اشخاصی که صلاحیت طرح شکایت دارند باید تنظیم و در نهایت در چارچوب‌های تعریف شده موجود «ثبت» شود.

عناصر و اجزای معمول در یک شکایت:

متن شکایتی که به طور دقیق و حرفه‌ای تنظیم شده لازم است واجد تمامی یا دست کم اکثر موارد زیر باشد:

■ **هویت شاکیان باید مشخص باشد:** این شاکیان، به عنوان اشخاص حقیقی یا حقوقی باید «ذی‌نفع» قلمداد شوند.

■ **خواسته مشخص:** به مانند تمامی دعوای و مطالبات حقوقی، خواهسته‌ی شاکیان باید مشخص باشد. توقف فوری فعالیت‌های عمرانی، جبران خسارت‌ها، پرداخت غرامت و... همگی می‌توانند به عنوان «خواسته مشخص» در یک متن شکایت و اقدام حقوقی در نظر گرفته شود.

■ **عامل و مسئول خسارت:** عامل بروز خسارت یا نهاد مرتبیتی که ناقض یک یا چند تعهد پذیرفته شده است باید معرفی شود.

■ **ادعای بروز یک خسارت:** دست کم یک «خسارت مشخص قابل اندازه‌گیری» یا یک مورد نقض حقوق و... باید شرح داده شود و شواهد آن ارائه گردد.

■ **تلاش‌های پیشین:** اگر در گذشته تلاش‌هایی به منظور میانجیگری، یا اعتراض وجود داشته که بی‌نتیجه مانده، لازم است که به این تلاش‌های ناکام اشاره شود.

■ تنظیم و ارائه ضامنه، (شواهد، مستندات...)

روندهای معمول پی‌گیری یک شکایت

به لحاظ عملی و با توجه به نکاتی که در بالا اشاره شد، لازم است که سازمان‌های حقوق بشری، نمایندگان اتحادیه‌های کارگری و فعالان حقوق بشر و... پیش از هر اقدام حقوقی یا اعتراضی، نخست به پرسش‌های فوق پاسخ دهند. برای این کار ضروری است که از مشاوره

یک تیم حقوقی متخصص استفاده شود تا روشن شود که آیا راهکار حقوقی مناسبی برای متوقف کردن فرضاً یک پروژه مخرب زیست‌محیطی وجود دارد؟ این راهکار حقوقی، از سویی می‌تواند در سطح «ملی»، «منطقه‌ای» یا حتی «بین‌المللی» تعریف شود و از سوی دیگر می‌تواند در چارچوب‌های «قضایی» یا «غیرقضایی» مورد پیگیری قرار گیرد.

در کنار ارزیابی و پیشبرد این کار تخصصی، هم‌زمان لازم است که اطلاعات اولیه شرکت و بنگاه تجاری متخلف گردآوری شود. در مباحث حقوقی و تجاری مرتبط با مسئولیت شرکت‌ها در قبال موارد نقض حقوق بشر، تلاش برای جمع‌آوری این دست از اطلاعات زیر عنوان «تحقیق از شرکت» شناخته می‌شود. در بخش دیگر این مجموعه به طور جداگانه به عناصر اصلی و دامنه‌ای که یک تحقیق کارآمد بایستی آن‌ها را پوشش دهد، اشاره می‌کنیم.

پی‌گیری شکایت‌ها، در هر سطحی که صورت گرفته باشند، به طور معمول یک روند شناخته شده و مشابه دارند. این روند با صدور «رسید ثبت شکایت» شروع و سپس با تصمیم‌گیری درباره‌ی صلاحیت رسیدگی به شکایت‌ها ادامه می‌یابد.

در هر سازوکار دادخواهی یا طرح شکایت، این مراحل نخست به چشم می‌خورند و نهادی که شکایت به آن ارجاع شده باید تصمیم بگیرد که با توجه مفاد شکایت، هویت شاکیان و موضوع شکایت و.. آیا امکان رسیدگی و تصمیم‌گیری و تهیه گزارش نهایی وجود دارد یا خیر.

در مرحله بعد، با توجه به شواهد ارائه شده، و مستندانی که می‌تواند به طور مستقل به دست آمده باشند، مرجع رسیدگی کننده باید یک ارزیابی دقیق از میزان خسارت‌ها یا دامنه‌ی نقض تعهدات شرکت مربوطه به دست دهد. در مرحله پایانی، مرجع رسیدگی کننده باید حکم یا «گزارش نهایی» خود را تنظیم و ابلاغ کند و در گام بعدی «برنامه اجرایی» (Action Plan) را اعلام و در نهایت با سازوکارهایی که در اختیار دارد، بر اجرای تصمیم خود نظارت و پی‌گیری داشته باشد.

نمونه‌هایی از پرونده‌های موفق

پیش‌تر در چند نوبت به سازوکار ارائه شده از سوی «سازمان همکاری و توسعه اقتصادی»، به طور مشخص در قالب سند [اصول راهنمای OECD](#) برای شرکت‌های چندملیتی و نیز نهاد «[دیده‌بان](#)» اشاره شد. در زیر، به دو نمونه از پرونده‌های موفق که از طریق نهادهای ملی رسیدگی به شکایت موسوم به NCP در هلند و بریتانیا پیگیری شده‌اند، پرداخته می‌شود.

بررسی موردی یک

[پرونده شکایت علیه شرکت آبجوسازی هینکن](#) در سال ۲۰۱۵ از این جهت اهمیت دارد که سال‌ها بعد از نقض حقوق کارگران محلی در NCP هلند طرح و پیگیری شد. شرکت هلندی هینکن متهم بود که در سال‌های ۲۰۰۰-۱۹۹۹ دست‌کم ۱۶۸ کارگر محلی در کنگو را بدون رعایت اصول و موازین معرفی شده در سند [اصول راهنمای OECD](#) اخراج کرده است. در این پرونده مشخص، کارگران خواهان پرداخت غرامت بودند. پرونده‌ای که در نهایت شرکت آبجوسازی هینکن مجبور شد حدود دو میلیون دلار به عنوان غرامت، به کارگران خسارت دیده پرداخت کند.

پرونده موفق دوم مربوط به [شکایت سازمان غیردولتی WWF علیه شرکت نفتی بریتانیایی سوکو](#) در کنگو است. شرکت بریتانیایی سوکو در سال ۲۰۱۴ متهم شد که در جریان استخراج نفت در کنگو، ملاحظات زیست‌محیطی را رعایت نکرده و به اندازه کافی هم اقدام موثری برای جلوگیری از خسارت‌ها به عمل نیاورده است. این پرونده که در NCP بریتانیا مطرح شد، در نهایت پس از گفت‌وگو میان نمایندگان شرکت نفتی و سازمان WWF، به توقف فعالیت شرکت سوکو و پایان پروژه مخرب استخراج نفت انجامید.

